

آسیب شناسی فضای کسب و کار کشور برای کارآفرینان

رضا شریعت

مقدمه:

کارآفرینی به عنوان موتور توسعه، نقش مهمی در رشد اقتصادی کشورها و ایجاد فرصت‌های شغلی عهده دار است. با توجه به نقش و اهمیت کارآفرینی و سابقه درخشان کارآفرینان در توسعه کشورها، بسترسازی برای حمایت از کارآفرینان به خصوص برای جوامع در حال توسعه اهمیت فراوانی دارد. کارآفرین با شناخت صحیح از فرصت‌ها و استفاده از سرمایه‌های موجود، امکاناتی را فراهم کرده و با سازماندهی و مدیریت مناسب منابع، ایده خویش را عملی می‌کند و علاوه بر آن، نقش مهمی در تولید و اشتغال مولد دارد. توفیق کارآفرینی منوط به فراگیری مهارت‌های راه اندازی کسب و کار و مراحل آن، انجام کار گروهی، مهارت‌های ارتباطی و تبحر در مسائل مالی، بازار، مدیریت، بیمه، اقتصاد، قوانین و مقررات و... و وجود فضای کسب و کار مناسب و حمایت و هدایت‌های مهم برای کارآفرین می‌باشد.

در این گزارش پس از بیان مختصر مفهوم فضای کسب و کار به معرفی شاخص‌های ارزیابی آن و جایگاه ایران در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی این شاخص‌ها اشاره می‌شود. تلاش شده تا اقدامات سال‌های اخیر در قالب قوانین و مقررات و تأثیر آنها بر این رتبه بندی لحاظ شود. با توجه به اهداف چشم انداز ۲۰ ساله که جایگاه برجسته‌ای برای کشورمان در میان کشورهای هدف در نظر گرفته شده است موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد. فضای کسب و کار به عنوان مرتبط کننده فضای خردوکلان از دهه ۱۹۹۰ مورد توجه خاص اقتصاددانان قرار گرفت. فضای کسب و کار متغیرهای موثر بر کسب و کار بنگاه‌های اقتصادی است که خارج از تسلط و قدرت کارآفرین است ولی بر نتیجه تلاش آنها بسیار موثر است. استراتژی‌های بنگاه متناسب با این فضا (محیط) تغییر می‌یابد. در تعریفی که یکی از کمیته‌های OECD در راهنمایی در زمینه بهبود فضای کسب و کار انتشار داده است، فضای کسب و کار را مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی تعریف کرده است که بر فعالیت کسب و کار حاکم است. بانک جهانی در سال ۲۰۰۱ پروژه انجام کسب و کار (Doing Business) را راه اندازی کرد و بدین ترتیب ابزار استاندارد برای مقایسه تطبیقی تأثیر تصمیمات حکومت (قوای مجریه، مقننه و قضاییه) بر فعالیت‌های کسب و کار ایجاد شد.

شاخص‌های فضای کسب و کار بر اساس مطالعات بین‌المللی در ۱۰ حوزه طبقه‌بندی می‌شود:

- ۱- شروع کسب و کار
  - ۲- شرایط دریافت مجوز
  - ۳- استخدام و اخراج نیروی کار
  - ۴- ثبت رسمی‌داری‌ها
  - ۵- دریافت تسهیلات مالی
  - ۶- حمایت از سرمایه‌گذاران
  - ۷- پرداخت مالیات
  - ۸- تجارت خارجی
  - ۹- ضمانت اجرای قراردادهای
  - ۱۰- ورشکستگی و آغاز کسب و کار جدید
- با توجه به مشارکت موثر و نظارت سازمان سرمایه‌گذاری و حمایت‌های اقتصادی و فنی (وزارت امور اقتصادی و دارایی) در ارائه گزارش فضای کسب و کار در سال‌های اخیر، خوشبختانه اقدامات هماهنگی برای ارتقاء رتبه کشورمان و بهبود فضای کسب و کار با آسیب‌شناسی موانع از طریق نقش‌آفرینی دستگاه‌های اجرایی، قضایی و تقنینی انجام شده است. پیشینه طولانی مدت حاکمیت انحصاری دولت بر کسب و کار و بالتبع ضعف بخش خصوص در اقتصاد، با ابلاغ سیاست‌های کلی اصلی ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری طی سال‌های اخیر، بستر مناسبی برای بهبود فضای کسب و کار و حضور فعالانه تر بخش غیردولتی در قالب تعاونی و خصوصی را نوید می‌دهد.
- اجرای آئین‌نامه بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین طی سال‌های ۱۳۸۴ تاکنون نیز می‌تواند زوایایی از فضای کسب و کار کشور را تبیین نماید که در این گزارش اشاره خواهد شد.
- در بخش بعدی ضمن معرفی هر یک از ۱۰ شاخص فضای کسب و کار به رتبه کشورمان در سال ۲۰۱۰ و اقدامات بهبودی در این عرصه خواهیم پرداخت. بدیهی است تحلیل جامع از فضای کسب و کار کشور با ترکیب این شاخص‌های دهگانه و سایر مطالعات و ارزیابی‌های مستند میسر می‌باشد.
- علاوه بر این شاخص، طرح‌های مطالعاتی و میدانی متنوعی توسط سایر نهادهای بین‌المللی رسمی و غیررسمی و نیز در کشورمان انجام شده است که به تعدادی از این گزارش‌ها اشاره می‌شود.

الف - مدل اندازه‌گیری جذابیت فضای کسب و کار

مدل اندازه‌گیری جذابیت فضای کسب و کار از سال ۲۰۰۱ تحت نظارت نشریه آکونومیست منتشر می‌شود. این شاخص تأکید زیادی به میزان ریسک سیاسی و اجتماعی فعالیت‌های تجاری داشته و به پیش‌بینی شرایط آینده کشورها می‌پردازد. فاکتورهای اصلی این مدل عبارتند از: محیط سیاسی، محیط اقتصاد کلان، فرصت‌های بازار، سیاست‌های معطوف به تجارت آزاد و رقابت، سیاست‌های معطوف به سرمایه‌گذاری خارجی، مالیات‌ها، بازارهای مالی، بازار کار و زیرساخت‌ها.

در سال ۲۰۰۸ رتبه کشورمان در میان ۸۲ کشور بررسی شده بوده است.

ب - مدل ریسک سیاسی

این شاخص، ترکیبی از ۱۲ جزء می‌باشد که عبارتند از شرایط سرمایه‌گذاری، فساد، قانون و نظم، کیفیت بوروکراسی، ثبات دولت‌ها، شرایط اقتصادی - اجتماعی، اختلافات داخلی / خارجی، نفوذ سیاسی، تنش‌های مذهبی - قومی و پاسخگویی دموکراتیک رتبه اخیر کشورمان در میان ۱۴۰ کشور مورد بررسی ۱۲۰ بوده است.

ج - مدل آزادی اقتصادی

این شاخص، عدم وجود اجبار یا محدودیت‌های بیش از حد مورد نیاز دولت را به روی تولید، توزیع و یا مصرف کالاها و خدمات بررسی می‌کند. در سال ۲۰۰۸ رتبه کشورمان در میان ۱۵۷ کشور مورد بررسی ۱۴۸ بوده است!

د - محاسبه و ارزیابی فضای کسب و کار کشور توسط شرکت

نوسازی صنایع ایران

در سال ۱۳۸۴ شرکت نوسازی صنایع ایران (IDRO) گزارشی را با عنوان محاسبه و ارزیابی فضای کسب و کار کشور در مقایسه با ۷۰ کشور جهان تهیه کرد و ۱۰ محور را بررسی کرد که عبارتند از: سلامت و گستردگی بازارهای مالی، محیط اقتصاد کلان، میزان بازبودن اقتصاد، بزرگی و کارایی دولت، زیر بناهای فیزیکی، انعطاف پذیری نیروی کار، فناوری اطلاعات و ارتباطات، زیر بنای علمی و فناوری، محیط سیاسی و اجتماعی، انحصار و رقابت رتبه ایران در میان ۷۰ کشور مورد بررسی ۶۵ بوده است!

بیشترین بازدارندگی فضای کسب و کار کشور در سه محور انحصار، انعطاف پذیری بازار کار و بسته بودن اقتصاد است. شاخص انجام کسب و کار (Doing Business) بنگاه‌های کوچک و متوسط کشورها (SMEs) را در نظر گرفته و مقرراتی را که در طول دوره حیات این شرکت‌ها، در مورد آنها عمل می‌شود را مورد سنجش کمی قرار می‌دهد. تدوین کنندگان این شاخص‌های ترکیبی معتقدند که عوامل دیگری هم در کسب و کار موثرند که قطعاً بایستی لحاظ شوند، مثلاً امنیت اقتصاد کلان، فساد، مهارت نیروی کار، قدرت نهادها، کیفیت زیرساخت‌ها و...

بررسی شاخص‌های فضای کسب و کار

۱- شروع کسب و کار

این شاخص کل فرآیندی را که یک کارآفرین به منظور تأسیس یک شرکت تا بهره برداری رسمی برای شروع یک

کسب و کار انجام می‌دهد را ارزیابی می‌کند. برای راه اندازی کسب و کار در ایران ۷ رویه، ۹ روز زمان و ۲/۹ درصد از درآمد سرانه مورد نیاز است. این رویه‌ها عبارتند از انتخاب نام شرکت در ثبت شرکت‌ها، سپرده گذاری و اخذ گواهی در بانک، ثبت شرکت (۲۰ روز)، پرداخت مالیات ثبت شرکت و آگهی تأسیس شرکت در روزنامه رسمی، ارائه دفاتر رسمی حسابداری، پرداخت حق تمبر و ثبت نام کارکنان به تأمین اجتماعی.

مهم ترین تغییر در شاخص‌های شروع کسب و کار متعلق به مدت زمان آن است که از ۲۸ روز در سال ۲۰۰۶ به ۹ روز در سال ۲۰۱۰ کاهش یافته است.

داشتن طرح کسب و کار (Business plan) جامع و مناسب در این مرحله از ضروری ترین اقدامات کارآفرینان می‌باشد.

با توجه به اینکه شروع کسب و کار اولین مرحله مواجهه کارآفرینان با سیستم‌های اداری می‌باشد، هدایت و حمایت از آنها برای کاهش اقتصاد غیررسمی و پنهان الزامی است.

تبلور اقتصاد پنهان و افزایش سهم آن در اقتصاد هر کشور، زمینه ساز ایجاد بروز ظرفیت‌های بسیاری برای فساد اقتصادی است.

در اقتصادی که شروع فعالیت برای بنگاه‌ها بسیار مشکل و پردردسر است و به تعداد زیادی مجوز رسمی نیاز دارد که

گرفتن آنها به راحتی میسر نیست، قوانین و مقررات استخدام و نیروی کار بسیار انعطاف‌ناپذیر و سخت است. مراحل ثبت رسمی‌داری‌ها نیز در آن پرهزینه و زمان بر است و امکان دریافت تسهیلات مالی و منابع مورد نیاز بنگاه میسر نیست

و از سرمایه گذاران کوچک و خرد حمایت نمی‌شود، پرداخت مالیات سهم عمده‌ای از سود بنگاه را به خود اختصاص می‌دهد.

امکان تجارت با خارج از قلمرو گمرکی زمان بر و پرهزینه و پردردسر است. ضمانتی برای اجرای قراردادها وجود ندارد و

فعالان اقتصادی نمی‌توانند از قواعد بی دردسر ورشکستگی استفاده کنند و فعالیت و سرمایه خود را به بخش‌های دارای

مزیت منتقل کنند، در چنین اقتصادی مسلم است که مطلوبیت فعالیت در بخش رسمی به شدت کاهش می‌یابد و کارآفرین

ترجیح می‌دهد که فعالیت خود را به اقتصاد پنهان منتقل سازد.

در بخش ساخت و ساز مسکن، کارآفرینانی که توان تحمل بار

مقرراتی سنگین را ندارند فعالیت‌های خود را به سمت اقتصاد غیررسمی سوق داده و به مسأله ایمنی توجه کمتری می‌کنند و بدین ترتیب همه افراد زیان می‌بینند. ساخت یک انبار در ایران شامل ۱۷ رویه، ۳۲۲ روز و ۳۶۵/۹ درصد درآمد سرانه به عنوان هزینه است.

۲ - دریافت مجوز

رتبه کشورمان در اخذ مجوزهای لازم در میان کشورهای مورد بررسی طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ دارای وضعیت مناسبی نیست ولی توانسته‌ایم تعداد مراحل را کاهش (۱۷ مرحله) داده و زمان مورد نیاز را برای اخذ مجوزها به نصف (۲۲۲ روز) تقلیل دهیم.

انتشار کتاب «راهنمای سرمایه گذاری در ایران» و کاهش زمان صدور مجوزها با همکاری همه دستگاه‌ها با پیگیری سازمان سرمایه گذاری و حمایت‌های اقتصادی و فنی وزارت امور اقتصادی و دارایی در این عرصه مفید و موثر بوده است. اطلاع رسانی شفاف مقررات و رویه‌ها و پاسخگویی دستگاه‌های ذیربط در این عرصه ضروری می‌باشد.

۳ - استخدام و اخراج نیروی کار

رتبه ۱۳۷ کشورمان در شاخص استخدام نیروی کار که کارفرما در استخدام و اخراج نیروی کار با آنها مواجه است طی سال‌های اخیر تغییر نکرده است.

از میان ۱۰ شاخص فضای کسب و کار شاخص اشتغال نیروی کار یکی از اولویت‌های اصلی برای کاهش اقتصاد پنهان می‌باشد زیرا اثرگذاری آن به صورت مستقیم می‌باشد. به دلیل سهم بالای بخش غیررسمی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه و به خصوص تأثیر مستقیمی که بر اشتغال و کاهش نیروی کار بیکار دارند هرگونه برخورد قهرآمیز و دفعی با این بخش می‌تواند آثاری مخرب و جبران ناپذیر به بار آورد. انجام اصلاحات اقتصادی و حمایت‌های جبرانی و آموزش به خصوص توسعه تأمین اجتماعی در قالب اصلاح فضای کسب و کار می‌تواند منجر به ورود فعالان بخش غیررسمی به حوزه رسمی اقتصاد شده و علاوه بر افزایش تولید در حساب‌های ملی، به رشد اشتغال در بخش غیررسمی کمک کند.

وجود بازار کار انعطاف ناپذیر یکی از موانع پیش روی ایجاد فرصت‌های شغلی به شمار می‌آید. قوانین انعطاف ناپذیر اشتغال که از ثبات و پایداری شغلی بالا به نفع نیروی کار حمایت می‌کند، تنها حافظ منافع نیروی کار شاغل بوده و فرصت‌های پیش روی نیروهای بیکار را محدود می‌سازند.

گسترش فعالیت بنگاه‌ها در اقتصاد رسمی موجب افزایش مشاغل، گسترش چتر حمایتی از فعالان اقتصادی در خصوص اموری مانند مستمری بازنشستگی، بیمه درمان و مقررات ایمنی کار می‌شود.

در سال ۲۰۰۴ ایران در حدود کشورهایی که بیشترین مقررات تنظیمی برای استخدام را داشته است قرار گرفت و استرالیا درصد کمترین! زنان که در حال حاضر سه چهارم کارگران بخش غیررسمی را تشکیل می‌دهند و

کار و جامعه

می‌شود که ایران جزء ناتوانترین کشورهای جهان محسوب می‌شود. شاخص قوت حقوق قانونی ایران ۴ از ۱۰ می‌باشد. رتبه کشورمان در این شاخص در سال ۲۰۱۰ در میان سایر کشورها ۱۱۳ بوده است!

از مهمترین موانع کارآفرینان برای دریافت تسهیلات مالی، وثیقه قابل قبول می‌باشد. شاخص اخذ اعتبار با تصویب لایحه قانون تجارت در مجلس شورای اسلامی و تاسیس دفاتر غیردولتی ثبت اعتبار (مورد تأیید بانک مرکزی) بهبود می‌یابد.

بانک مرکزی کاهش رتبه شاخص اعتبار را موجب افزایش نرخ رشد اقتصادی و کاهش مخاطرات بانکها و حداقل نمودن قصور در تعهدات مشتریان می‌داند.

لذا بایستی موسسات اعتبار سنجی کارآمد فعال شوند و قوانین حمایت از حقوق اعتبار دهنده اصلاح شود. دفاتر ثبت اطلاعات اعتباری به عنوان پایگاه‌های جامع اطلاعات اعتباری افراد (حقیقی و حقوقی) متناسب با ریسک میزان سود وام تعیین و وثایق لازم اخذ شود.

نقش بخش خصوصی، قوانین بانکی، حریم خصوصی و قوانین ناظر بر مبادله اطلاعات اعتباری موجب رشد و کارآمدی این شاخص خواهد شد. دسترسی زنان و جوانان به اعتبارات مالی در کشورمان نیز جای تأمل دارد.

۶ - حمایت از سرمایه گذاران

مطالعات نشان می‌دهد که وجود قوانین حمایت از سرمایه گذاران ۷۳ درصد از تصمیمات مربوط به سرمایه گذاری را توجیه می‌کند. در مقابل ویژگی‌های شرکت‌ها تنها بین ۴ تا ۲۲ درصد از تصمیمات سرمایه گذاری را توجیه می‌کند. بنابراین دولت‌ها همواره به دنبال انجام اصلاحات برای حمایت از سرمایه گذاران هستند. شاخص میزان حمایت از سرمایه گذاران در ایران ۳ (بین صفر تا ده) می‌باشد. در سال ۲۰۱۰ رتبه ایران ۱۶۵ بوده است. در سال ۲۰۰۴ ایران پنجمین رتبه را در میان کشورهای دارای کمترین حمایت از سرمایه گذاران داشته است.

کشورهایی که بهترین حمایت را در برابر معاملات شخصی می‌کنند چندین وجه مشترک دارند. این کشورها همه را ملزم به افشای آنی معاملات می‌سازند. قوانین این کشورها سهامداران را قادر می‌سازد تا مدیران شرکت را مسئول و پاسخگو ساخته و اگر شرایط معامله ناعادلانه بود مدیران را مجبور به لغو معامله کنند و همچنین به سهامداران اجازه می‌دهد تا مدیران شرکت را به خاطر حمایت از معاملات شخصی به دادگاه بکشانند. شفافیت و ارائه اطلاعات یکی از گام‌های اساسی برای اصلاحات است.

کارگران جوان و بی تجربه‌ای که به دنبال پیدا کردن نخستین شغل خود هستند اصلی ترین گروه‌هایی هستند که در فضای نامطلوب کسب و کار و انعطاف ناپذیری بازار کار متضرر می‌شوند. چهار نوع اصلاحات در مقررات اشتغال و تأمین اجتماعی می‌تواند بار مالی بنگاه‌ها را کاهش و فرصت‌ها را برای کارگران افزایش دهد: افزایش سن بازنشستگی در کشورهایی با جمعیت سالمند بالا - یکسان سازی سن بازنشستگی زنان و مردان تبدیل

پرداخت حقوق سنوات به بیمه بیکاری - معرفی قرار دادهای کارورزی برای جوانان بیکار، اصلاحات در مقررات اشتغال، هزینه‌های مبادله نیروی کار و مآلاً کسب و کار را کاهش می‌دهد زیرا بنگاه‌ها قادر می‌شوند خود را با فناوری‌های جدید شوک اقتصاد کلان و ورودی‌های نیروی کار مهاجر تطبیق دهند و نتیجه این اصلاحات افزایش نرخ اشتغال است.

مقررات اشتغال انعطاف پذیر، مزایای آزاد سازی تجاری را نیز افزایش می‌دهد. با باز شدن اقتصاد و انجام واردات ارزان، شرایط رقابتی ایجاد می‌شود و مشاغل به بخش‌های مولدتر منتقل می‌شوند و در نتیجه اقتصاد گسترش می‌یابد.

۴ - ثبت رسمی دارایی‌ها

ثبت اموال شاخصی است که میزان سهولت فعالان اقتصادی برای احقاق حقوق اموال خود را نشان می‌دهد و هیچ بهبودی در این زمینه نداشته‌ایم و مرتبه ۱۵۳ در سال ۲۰۱۰ را احراز کرده‌ایم!

سازمان‌های ثبت اسناد و املاک کشور، امور مالیاتی و شهرداری‌ها در این حوزه نقش آفرینان اصلی هستند فرآیند کامل خرید یک زمین و ساختمان و انتقال حق مالکیت آن از یک فرد به فرد دیگر در سال ۲۰۰۹ رتبه ۱۴۹ بوده است. توصیه بانک جهانی برای اصلاح این شاخص رایانه‌ای کردن اسناد و مدارک شهرداری‌ها و یکپارچه کردن اسناد مالکیت و درآمدها است. البته با اقدامات سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، فرآیندها از ۹ مرحله به ۳ مرحله و از ۳۶ روز به ۳۲ روز تقلیل یافته است.

۵ - دریافت تسهیلات مالی

بنگاه‌ها غالباً دستیابی به اعتبارات را به عنوان مهم ترین عامل تأثیرگذار بر عملکرد و رشد کسب و کار خود می‌دانند. شاخص اخذ اعتبارات، وضعیت ثبت و مبادله اطلاعات اعتباری و حقوق قانونی وام دهندگان و قرض گیرندگان را اندازه گیری می‌کند. ایران فاقد پوشش ثبت خصوصی اطلاعات اعتباری است. موسسات اعتبار سنجی قدم‌های اولیه را در این زمینه برداشته اند. حمایت قضایی از سهام داران جزء با شفافیت معاملات متبلور

سازمان‌های
ثبت اسناد و
املاک کشور، امور مالیاتی
و شهرداری‌ها در این حوزه
نقش آفرینان اصلی هستند فرآیند کامل
خرید یک زمین و ساختمان و انتقال
حق مالکیت آن از یک فرد به
فرد دیگر در سال ۲۰۰۹
رتبه ۱۴۹ بوده
است.

تشکیل ستاد سرمایه گذاری ملی در سازمان سرمایه گذاری و حمایت اقتصادی و فنی برای رسیدگی به شکایات سرمایه گذاران داخلی و خارجی قدم مثبت و سازنده‌ای در سال‌های اخیر بوده است.

۷ - پرداخت مالیات

این شاخص تمام انواع مالیات‌ها و پرداخت‌های اجباری به دولت و صندوق‌های بازنشستگی که در حساب‌های شرکت منعکس می‌شود و بردرآمدهای اظهار شده موثر است را محاسبه می‌کند. هدف از تدوین این شاخص ارزیابی تعداد مراحل، مدت زمان مورد نیاز برای پرداخت و نرخ کلی هزینه است. رتبه ایران در سال ۲۰۱۰ برابر با ۱۳۴ بوده است که با توجه به اصلاحات سال‌های اخیر این رتبه بهتر شده است. پرداخت مالیات یکی از اولویت‌های فضای کسب و کار کشور برای کاهش اقتصاد پنهان می‌باشد که اثرگذاری آن به صورت مستقیم است.

عدم اصلاح رتبه کشورمان در این عرصه موجب تمایل بنگاه‌ها به سمت اقتصاد غیررسمی و در نتیجه به دلیل فقدان اطلاعات کافی و قابل محاسبه، این فعالیت‌ها در حساب‌های ملی در نظر گرفته نمی‌شوند.

هر قدر رویه‌های گرفتن مالیات پیچیده تر باشد و هر قدر سهم بیشتری از سود بنگاه را به خود اختصاص دهد انگیزه‌های پرداخت غیررسمی بیشتر می‌شود و توان میزان مالیاتی برای دریافت رشوه و اعمال فشار بر بنگاه‌ها نیز بالاتر می‌رود. زیرا بنگاه‌ها در فضای پیچیده و غیرشفاف معمولاً از حقوق قانونی خود بی‌خبرند.

خوشبختانه این شاخص رو به اصلاح می‌باشد، اصلاحات مالیاتی می‌تواند موجب ایجاد چالش‌های سیاسی شده و منازعاتی جدی ایجاد نماید. اما هنگامی که مالیات‌ها ساده و عادلانه باشند و برای رشد ایجاد انگیزه نمایند هم بنگاه‌ها و هم دولت نفع خواهند برد. روشهای مورد نظر برای اصلاحات عبارتند از:

تجمیع معافیت‌ها

کاهش معافیت‌ها و امتیازات ویژه

گسترش پایه مالیاتی با تعدیل نرخ مالیاتی در کشورهای در حال توسعه

۸ - تجارت خارجی

تجارت فرامرزی (صادرات و واردات از طریق حمل و نقل دریایی) شامل کلیه مراحل الزامی برای صادرات و واردات محموله استاندارد کالا را گردآوری می‌کند و رتبه ایران در سال ۲۰۱۰ برابر با ۱۳۴ بوده است. بر اساس مطالعات بانک جهانی هر روز تأخیر در تشریفات گمرکی کالاهای صادراتی، هزینه‌های معادل ۰/۵ درصد ارزش کالا به صاحب کالا تحمیل می‌کند. یعنی تأخیر ۱۰۰ روزه کالا در گمرک به منزله ضرری معادل نصف ارزش کالا است.

برای صادرات کالا از مراحل بسته بندی تا بارگیری، حمل و نقل، ترخیص گمرکی، کنترل فنی، اسناد و مدارک بانکی و... حدود ۲۶ روز به طول می‌انجامد و برای واردات ۴۲ روز زمان نیاز داریم.

سازمان توسعه تجارت ایران تلاش خوبی را برای اصلاح رتبه ایران انجام داده است. در بین ۲۳ کشور منطقه چشم انداز در رتبه ۲۰ قرار داریم.

سه روش مناسب برای اصلاح تجارت خارجی عبارتند از:

تشکیل پرونده الکترونیکی بررسی اسناد تجاری

استفاده از سیاست ارزیابی ریسک در خصوص انجام بازرسی

اصلاح منطقه‌ای قوانین امور گمرکی و حمل و نقل

۹ - ضمانت اجرای قراردادها

این شاخص به بررسی چگونگی حل مناقشه تجاری از طریق دادگاه و لازم الاجرا بودن قراردادها و کارآمدی نظام قضایی یک کشور می‌پردازد و زمان، هزینه و مقدار مراحل مورد نیاز برای رسیدگی به یک دعوی، صدور رأی در مورد آن و اجرای رأی صادره را مورد بررسی قرار می‌دهد. رتبه ایران در سال ۲۰۱۰ برابر ۵۳ بوده است.

وجود دادگاه‌های ناکارآمد موجب می‌شود که انگیزه فعالیت در بخش رسمی در فعالان اقتصادی کم رنگ گردد. رویه‌های دادگاهی پردردسر و زمان بر از جمله موانع بنگاه‌ها در زمان برخورد با اختلاف محسوب می‌شود و بنگاه‌ها با پیش بینی مشکلات موجود سعی می‌کنند به بخش غیررسمی اقتصاد وارد شوند.

قوه قضایی با تشکیل کمیته حمایت قضایی از سرمایه گذاری در تمام استانها و تغییر نگرش در حوزه روابط کار و بازار کار و تعامل و همکاری کارگر و کارفرما به جای تعارض اقدامات موثری انجام داده است.

۱۰- پایان کسب و کار (ورشکستگی) و آغاز کسب و کار جدید
در شاخص خاتمه کسب و کار، نحوه دسترسی سریعتر بستانکاران به مطالبات خود از شرکت ورشکسته بررسی می‌شود. این شاخص مدت زمان سپری شده، هزینه‌های قانونی مرتبط و پیامدهای ورشکستگی در اقتصاد یک کشور را ارزیابی می‌کند. رتبه ایران در سال ۲۰۱۰ برابر ۱۰۹ بوده است.

اعمال قوانین و قواعد سخت گیرانه پیش روی تعطیلی بنگاه‌ها موجب می‌شود که نرخ وصول بدهی‌های بنگاه کمتر شود. این پارامتر عاملی بازدارنده برای سرمایه گذاری محسوب می‌شود زیرا با بالابردن ریسک اعطای تسهیلات مالی، دسترسی بنگاه‌ها به اعتبارات کاهش می‌یابد. انجام اصلاحات در شاخص ورشکستگی موجب می‌شود که بنگاه‌ها به شروع تازه فعالیت تشویق شوند. با آزاد گذاشتن بنگاه‌ها به شروع فعالیت و اینکه در صورت شکست بتوانند سریع از بازاری به بازار دیگر بروند موجب می‌شود که کسب و کارها موثرتر باشند و فعالیت‌های سودده و دارای مزیت ادامه یافته و بنگاه مولد و مشاغل بیشتری هم ایجاد کند. خروج آسان تر بنگاه‌ها به معنای ورود آسانتر آنها به فضای کسب و کار است. قوانین ورشکستگی مناسب می‌تواند کارآفرینان را به فعالیت اقتصادی تشویق کند. انجام این اصلاحات در قوانین موجب افزایش ۸ تا ۹ درصدی نرخ کارآفرینی بنگاه می‌شود.

تصویب شده است از جمله:
۱- قانون برنامه چهارم توسعه، ماده ۳۷ که به رقابت پذیری، ماده ۴۱ بهبود فضای کسب و کار کشور را با کنترل نرخ ارز و تنظیم هزینه‌های واردات نهادهای کالای تولیدی و توسعه زیر بنا و بازرگاری قانون کار، جلوگیری از انحصار و گسترش بازار سرمایه و ماده ۱۰۳ برای گسترش معافیت‌های بیمه‌ای و مالیاتی برای کارفرمایان.

۲- قانون اصلاح موادی از برنامه چهار توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در ماده ۹۱ این قانون برای تأمین شرایط هرچه مساعدتر برای مشارکت و مسئولیت پذیری بخش غیردولتی در فعالیت‌های اقتصادی، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون موظف به پیش و پیگیری سیاست‌های کلی اصل ۳۴ قانون اساسی شده اند. همچنین پیش نویس قانون «ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار» به عهده آنها گذارده شده است.

۳- سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری

الف. رشد مناسب اقتصادی با تأکید بر تحقق رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی با توسعه سرمایه گذاری از طریق کاهش شکاف پس انداز - سرمایه گذاری خارجی، ارتقای سهم بهره وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه و بهبود فضای کسب و کار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیر ساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه و سرانجام تقویت و توسعه نظام استاندارد ملی.

نتیجه گیری و پیشنهادها

علیرغم تلاش دستگاه‌های مرتبط به فضای کسب و کار با هماهنگی سازمان سرمایه گذاری و حمایت‌های اقتصادی و فنی در ارتقاء رتبه کشورمان، متأسفانه در سال ۲۰۱۰ رتبه ۱۳۷ دارا می‌باشیم.

استمرار بازاریابی فرایندهای مرتبط با شاخص‌های ده گانه توسط دولت موجب تشویق کارآفرینان در توسعه اقتصادی کشور خواهد شد.

۴ - تصویب بند (ز) ماده (۲۱) قانون کار ج.ا.ایران در مجمع تشخیص مصلحت نظام مبنی بر فسخ قرارداد در صورت کاهش تولید و تغییرات ساختاری و اثر شرایط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و لزوم تغییرات گسترده در فناوری مطابق با ماده (۹) قانون بخشی از مقررات تسهیل و نوسازی صنایع کشور.

۵ - قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی مصوب فروردین ۱۳۸۹

علاوه بر اقدامات صورت گرفته برای

بهبود فضای کسب و کار، موارد

زیر نیز پیشنهاد می‌شود:

۱ - توانمند سازی

بخش خصوصی و

تعاونی کشور

و منصفانه

کردن رقابت

بخش دولتی با

این بخش‌ها

انحصار، بازدارنده‌ترین

عامل در فضای کسب و

کار کشور است که خوشبختانه

با ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴

قانون اساسی و تصویب قانون مربوطه و

ممنوعیت گسترش فعالیت دولت، اقدامات

موثری را انتظار داریم.

مهارت توسعه بخش نهادهای عمومی و غیردولتی

که جانشین دولت در فعالیتهای انحصاری

شده اند از الزامات اساسی برای تشویق و

میدان دادن به بخش خصوصی و تعاونی می‌باشد.

۲ - ضرورت استقرار مدیریت حرفه‌ای بر

فضای کسب و کار و پرهیز از تغییرات پی

در پی.

بسیاری از بنگاه‌های اقتصادی فاقد مدیران

حرفه‌ای و متخصصین در زمینه‌های مختلف

مالی، بازاریابی و... می‌باشند. آموزش مهارت‌های

این طرح با هدف کاهش هزینه‌های

تولید، افزایش درآمد و مهار

بیکاری و استفاده بهینه از

سرمایه فضای مسکونی

خانوار خاص زنان

جویای کار تصویب

شد. از مزایای

این قانون

معا فیت

مالیاتی و

عوارض اداری

و تجاری مصوب

شورای اسلامی شهر

و روستا، برخورداری از

نرخ توجیهی آب و برق

و سوخت مصرفی، معافیت

حداقل ۲۰ درصد حق بیمه درمانی و

بازنشستگی سازمان تأمین اجتماعی خویش

فرمایی، تسهیلات قرض الحسنه صندوق مهر

امام رضا(ع)، تشکیل خوشه‌های کسب و کار

خانگی، آموزش فنی و حرفه‌ای و مهارتی

و توسعه فرهنگ مشاغل خانگی از طریق

صداوسیما ۶- لایحه برنامه پنجم توسعه

در ماده ۷۱ این لایحه، حمایت ملی و تشویق

و توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیره‌های

تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های

کوچک، متوسط و بزرگ و انجام تمهیدات لازم

برای تقویت توان فنی، مهندسی، تخصصی،

آموزش

مهارت‌های

مدیریتی به

دانش آموختگان دانشگاهی

و هدایت آنها به بنگاه‌ها قطعاً

موجب ارتقاء بهره‌وری

خواهد شد.

مدیریتی به دانش آموختگان دانشگاهی و هدایت آنها به بنگاه‌ها قطعاً موجب ارتقاء بهره‌وری خواهد شد.

۳- اطلاع‌رسانی دقیق و شفاف در همه عرصه‌ها

۴- بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری مخاطر پذیر برای کارآفرینان و توسعه بیمه برای حمایت از ریسک‌های احتمالی

۵- تعامل فعال با اقتصاد جهانی و عضویت در WTO

۶- تمرکز بیش از پیش به اقتصاد دانایی محور و هدایت فعالیت به سمت امور دارای مزیت و رقابتی با توجه بیشتر به تحقیق و توسعه

۷- ارتقاء فرهنگ و عزم ملی حمایت از سرمایه‌دار مولد و فرهنگ کار و بهره‌وری با آموزش‌های مهارتی

۸- بهره‌گیری حداکثری از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای آسان کردن امور و تسریع در آنها

۹- کنترل واردات کالاهای غیرضروری و تشویق مردم به مصرف کالاهای مرغوب و استاندارد تولید داخلی

۱۰- کم کردن مداخله دولت در بازار ملی و سرمایه به ویژه نرخ ارز که میل مردم را به خرید کالاهای خارجی افزایش داده است.

۱۱- توسعه آموزش‌های مهارتی و کسب و کار و کار آفرینی که نهایتاً کارآفرینان قادر به تهیه طرح کسب و کار به صورت دقیق و حرفه‌ای شوند.

۱۲- ایجاد پنجره واحد دستگاه‌های ذیربط در کسب و کار برای ارائه خدمات آسان، سریع و جامع به کارآفرینان

۱۳- ایجاد فضای سیاسی آرام و بدون تنش در کشور

۱۴- مقابله جدی با مفسد اقتصادی

۱۵- حمایت از تشکلات مردمی برای نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی دولتی

۱۶- توسعه تشکلات حرفه‌ای و تخصصی کارآفرینان و ایجاد شبکه‌های ارتباطی بین یکدیگر

کار و جامعه

منابع:

- ۱- آقازاده، روزا (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی فنی ایران - شاخص ثبت اموال.
- ۲- بادامی، حسینی (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - بررسی شاخص پایان کسب و کار (ورشکستگی)
- ۳- برازنده یی، علیرضا (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص شروع کسب و کار.
- ۴- حقانی، معصومه (بهمن ۱۳۸۷)، شاخص اخذ اعتبار، سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
- ۵- سازمان ثبت اسناد املاک کشور (آبان ۱۳۸۷) اداره کل ثبت شرکت‌ها و موسسات غیر تجاری - بررسی شاخص شروع کسب و کار ایران
- ۶- سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۸۸/۷/۲۰) - مجموعه مقالات دومین همایش سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی - توانمندسازی بخش غیردولتی و راهکار بهبود فضای کسب کار در کشور.
- ۷- سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (بهمن ۱۳۸۷) - بررسی شاخص نقل و انتقال اموال در ایران بر اساس مطالعات پروژه، کسب و کار بانک جهانی.
- ۸- سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۸۷) - اقدامات صورت گرفته در مورد پروژه بهبود فضای کسب و کار در ج.ا. ایران.
- ۹- شریعت، رضا (آذر ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص لازم الاجرا نمودن قراردادهای
- ۱۰- عزیززی، فاطمه (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص شروع کسب و کار.
- ۱۱- غضنفری، مهدی (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان توسعه تجارت ایران - تسهیل فرآیند تجارت خارجی.
- ۱۲- قادری، فرید (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص پرداخت مالیات.
- ۱۳- گزارش اقدامات انجام شده در خصوص پیگیری و بستر سازی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در قوه قضاییه (بهمن ۱۳۸۷)
- ۱۴- لایحه برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.
- ۱۵- ملکی، مریم (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص اشتغال
- ۱۶- مجلس شورای اسلامی (فروردین ۱۳۸۹) - طرح ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی
- ۱۷- معاونت اقتصادی (بهمن ۱۳۸۷)، اهمیت بهبود شاخص «اخذ اعتبار» و اقدامات بانک مرکزی در این حوزه، بانک مرکزی ج.ا.
- ۱۸- موهانتی، سالگرام کشاری (آبان ۱۳۸۸)، مبانی کارآفرینی (سیدنقوی، میرحسین، عزتی، منصور مترجمان) تهران موسسه کار و تأمین اجتماعی
- ۱۹- وضعیت بازار کار و سیاست‌های اشتغالزایی (۱۳۸۶-۱۳۸۴) هفته نامه برنامه، سال هشتم، شماره ۳۲۳-۱۳۸۸
- ۲۰- تاری فتح الله، غلامی سعید (۱۳۸۸)، اصلاح شاخص فضای کسب و کار، عاملی موثر بر کاهش اقتصاد پنهان و گسترش بخش غیررسمی، مجلس و پژوهش، سال ۱۴ شماره ۵۸
- ۲۱- دفتر مطالعات اقتصادی (بهمن ۱۳۸۸) = گروه مطالعات فضای کسب و کار - سهولت کسب و کار در ایران (گزارش بانک جهانی در مورد فضای کسب و کار ایران در سال ۲۰۱۰) - مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۲۲- دفتر مطالعات اقتصادی (آذر ۱۳۸۷) بررسی چالش‌های فضای کسب و کار - مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- ۲۳- زمانی، زهرا (بهمن ۱۳۸۷) - سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران - شاخص تجارت فرامرزی